

Litteraturhistoria, ett förlegat begrepp i skolan och i undervisningen?

- En studie av den nya ämnesplanen i svenska för gymnasiet

History of literature, an out of date concept in school and in the education?

- A study of the new syllabus in Swedish for senior high school

Linda Jakobsson

Handledare: Ingemar Haag
Examinator: AnnaCarin Billing

Akademien för utbildning
kultur och kommunikation

EXAMENSARBETE
UÖÄ007 15hp
Vt 2011

SAMMANDRAG

Linda Jakobsson

Litteraturhistoria, ett förlegat begrepp i skolan och i undervisningen?

- En studie av den nya ämnesplanen i svenska för gymnasiet

History of literature, an out of date concept in school and in the education?

- A study of the new syllabus in Swedish for senior high school

År 2011

Antal sidor:29

Detta examensarbete undersöker vilken plats litteraturhistoria har i dagens gymnasieskola utifrån vad den nya ämnesplanen i svenska tar upp. Hypotesen är att litteraturhistoria får en allt mindre plats i dagens skola. Metoden som använts i undersökningen är textanalys där den nya ämnesplanen i svenska med tillhörande kurser i urval analyseras i en noggrann närläsning. Enligt resultatet har det framgått att principerna för den nya ämnesplanen är tydlighet och att kurserna bygger på varandra. Momentet litteraturhistoria är till stor del knutet till litteraturvetenskap och användning av dess begrepp, samt tolkning och värdering av skönlitterära verk. Det framgår även att påbyggnadskurserna går upp på en mer avancerad nivå då det centrala innehållet blir allt detaljrikare och snävare formulerat. Några egentliga direktiv för hur läraren ska lägga upp sin undervisning i litteraturhistoria finns inte, utan läraren väljer själv vad som är viktigt för elevens fortsatta kunskapsutveckling inom ämnet. Detta gör undervisningen lättare att anpassa till varje elev och klass, fast samtidigt kan det bli svårare för läraren att göra ett relevant stoffurval. Slutsatsen är att litteraturhistoria finns kvar i skolan, men inte läses av alla då många program bara läser svenska 1 som obligatorisk kurs.

Nyckelord: litteraturhistoria, gymnasium, textanalys, ämnesplan, svenska

Innehåll

Sammandrag.....	2
1. Inledning.....	4
1.1 Syfte och frågeställning.....	5
1.2 Hypotes.....	5
1.3 Uppsatsens disposition	5
2. Metod och material.....	6
2.1 Ämnesplan för ämnet svenska på gymnasiet	6
2.2 Urval.....	6
2.3 Reliabilitet och validitet	6
2.4 Forskningsöversikt	7
3. Analysdelen.....	9
3.1 Presentation av den nya ämnesplanen i svenska	9
3.2 Ämnesplan för ämnet svenska.....	10
3.3 Svenska 1.....	12
3.4 Svenska 2.....	14
3.5 Svenska 3.....	16
3.6 Litteratur.....	18
4. Sammanfattande slutdiskussion	22
Källförteckning.....	25
Bilaga	27

1. Inledning

Jag har under min uppväxt och skolgång alltid varit intresserad av historia och har även läst mycket litteratur, vilket har lett till mitt intresse för kombinationen litteraturhistoria. Under min skolgång här på Mälardalens högskola har jag skrivit två arbeten/ uppsatser inom ämnet och mitt intresse har bara ökat, mycket på grund av att området litteraturhistoria inom gymnasieskolan är ett relativt outforskat ämne. Det första arbetet inom ämnet var en b-uppsats där jag under min VFU hade ett temaarbete som kombinerade historia och svenska som jag sedan analyserade både med hjälp av observationer och genom enkätinsamling. Resultaten visade att intresset från eleverna för litteraturhistoria är ganska lågt, dock tyckte många att ämnet blev lättare att förstå och sätta i sammanhang då det kombinerades med historia. Det framgick även att när de fick mer tid att arbeta kunde fördjupa sig och förstå ämnet bättre. Det andra arbetet var en litteraturstudie där jag tillsammans med en kurskamrat jämförde kursupplägg och analyserade två olika läroböcker inom ämnet och från två olika program, ett yrkesinriktat och ett studieförberedande. Där visade resultaten på att både böcker och upplägg kan skilja sig mellan två program, då det ena är inriktat på fortsatta studier och det andra inte är det. Vi studerade även vad läroplaner, kursplaner och lokala betygskriterier tog upp angående litteraturhistoria.

Vad som nu är intressant är att det kommer nya kursplaner (ämnesplaner) till gymnasiet höstterminen 2011. Vilken fokus får litteraturhistoria då? Med allt som elever behöver tillägna sig i dagens samhälle har litteraturhistoria någon plats i dagens skola? Om man tittar tillbaka på äldre läroplaner hade litteraturhistoria en större plats än vad den har nu så utvecklingen pekar på att ämnet får allt mindre plats i den framtida skolan.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att se vilken plats litteraturhistoria har i dagens gymnasieskola utifrån vad de nya ämnesplanerna i svenska säger om litteraturhistoria.

Frågeställning:

- Vilken plats får litteraturhistoria i respektive kurs i svenska?
- Hur behandlas momentet litteraturhistoria i de olika kurserna i den nya ämnesplanen?
- Kommer valet av utbildningsinriktning påverka mängden litteraturhistorieundervisning?

1.2 Hypotes

Att litteraturhistoria får en allt mindre plats i den svenska gymnasieskolan.

1.3 Uppsatsens disposition

Jag har valt att disponera min uppsats i fyra olika kapitel. I första kapitlet behandlas syfte, frågeställning, hypotes och uppsatsens disposition. Det andra kapitlet redovisar metoden och det material jag valt, och tar även upp vilka begränsningar jag valt att göra, samt att kapitlet innehåller en kortare forskningsöversikt. I det tredje kapitlet analyserar jag ämnesplanen i svenska med tillhörande kursplaner samt drar slutsatser och kopplar till tidigare relevant forskning. I det sista och fjärde kapitlet görs en avslutande sammanfattning av undersökningen.

2 Metod och material

Den metod jag valt att använda mig av är litteraturstudie som även benämns som dokumentanalys eller textanalys av Stukát (2005:53). Under en textanalys ägnar man sig åt en djupare analys vilket även Johansson och Svedner tar upp (2010:49). De skriver att grundläggande för all textanalys är en noggrann närläsning eftersom man vill reda ut det huvudsakliga innehållet i texten och för det krävs det att man tränger in i texten på en helt annan nivå än med vanlig ”normalläsning” (a.a. s. 50). Johansson & Svedner (2010:50) menar att en helt objektiv läsning inte finns på grund av att alla läsare har förutfattade meningar och att de tar fasta på olika perspektiv i sin läsning men att man ändå kan sträva efter att nå en så exakt analys som möjligt. Anledningen till detta metodval är att jag ska granska de nya ämnesplanerna i svenska på gymnasiet som tas i bruk hösten 2011 och undersöka vilken plats litteraturhistoria har i dem och då anser jag att denna metod ger mig ett användbart resultat. Undersökningen kommer även att kopplas till relevant forskning och litteratur i ämnet litteraturhistoria i skolan och i undervisningen.

2.1 Ämnesplan för ämnet svenska på gymnasiet

Jag har valt att undersöka ämnesplanen i ämnet svenska och de tillhörande kursernas ämnesplaner. I ämnet ingår sex olika kurser och av dem har jag valt att undersöka fyra av dem eftersom inte alla har med momentet litteraturhistoria att göra. Urvalet har grundats i vad jag har ansett vara relevant för analysen. De kurser som jag valt är svenska 1, 100 poäng, svenska 2, 100 poäng, svenska 3, 100 poäng samt kursen litteratur, 100 poäng. Dessa fyra kurser omfattar i sitt centrala innehåll någonting som går att tolka till litteraturhistoria eller skönlitterära dimensioner.

2.2 Urval

Mitt urval har varit att begränsa undersökningen till ämnesplanen för ämnet svenska på gymnasiet och dess tillhörande kurser, svenska 1, svenska 2, svenska 3 och kursen litteratur. Kursen svenska 1 bygger på kunskaper som grundskolan har gett eleven och är obligatorisk på alla program. Svenska 2 bygger vidare på den första kursen och naturligtvis bygger då kursen svenska 3 på tvåan. Kursen litteratur bygger även den på kurs nummer ett eller på kursen svenska som andra språk 1. De kurser som valts bort i min analys är retorik, 100 poäng och kursen skrivande, 100 poäng. Båda dessa kurser bygger vidare på svenska 1 eller svenska som andra språk 1 men har inget innehåll som visar på utveckling av kunskaper

inom momentet litteraturhistoria eller om skönlitteratur. För att kunna förankra det som står skrivet i ämnesplanerna om litteratur studerar jag även de kunskapskrav som finns till lägsta godkända betyg som nu kommer att vara E. I kunskapskraven till de nya betygen står det till viss del mer utförligt vad eleven ska uppfylla i jämförelse med vad som står i punkterna om kursens centrala innehåll, tillsammans kompletterar de varandra i analysen.

2.3 Reliabilitet och validitet

En viktig faktor i en uppsats är att den har reliabilitet – tillförlitlighet vad gäller en undersöknings utformning och validitet – dvs. att man mäter det man avser att mäta (Stukát 2005:125). Stukát (2005:129) menar att en undersökning fordrar motivering av de val som ligger till grund för genomförande och resultat. Då det är en kvalitativ studie som den här behöver man enligt Stukát (2005:129) även göra en bedömning om de tolkningar man gjort kan anses vara trovärdiga och rimliga. Eftersom det alltid finns förutfattade meningar hos läsaren när man gör denna typ av undersökning med noggrann textläsning kan resultatet till viss del färgas av författarens tidigare erfarenheter och åsikter, alltså kan resultaten skiljas åt beroende på vem som gör undersökningen. Dock har jag försökt att hålla mig så objektiv som möjligt och anser att fast en viss färgning kan ha uppstått är analysen representativ och tillförlitlig. Det som avsågs att undersöka och analysera var styrdokumentet för den nya ämnesplanen i svenska och de tillhörande kurserna svenska 1-3 samt kursen litteratur, vilket också har utförts. Trovärdighet och tillförlitlighet hos styrdokument som källa anses vara väldigt hög då de är utgivna av de bestämmande myndigheterna.

2.4 Forskningsöversikt

Inom ämnet svenska och litteraturundervisning finns det en del forskat och valet mellan vad som är relevant och viktigt för denna forskningsuppsats har ibland varit svårt att avgöra. Då ingen tidigare forskning har gjorts på de nya ämnesplanerna i svenska som ej ännu hunnits tas i bruk har en del litteratur känts till viss del förlegad eftersom många böcker och avhandlingar behandlar tiden från 1800-talets mitt och fram till 1980-talet. Emellertid har de äldre analyserna varit till hjälp under mitt analysarbete.

Tidigare forskning inom svenskämnet och litteraturdidaktik som har relevans för min undersökning har ofta tagit sin grund ur ett historiskt perspektiv. En forskare som bidragit mycket till att ge ämnet ett historiskt och utbildningskritiskt perspektiv är Jan Thavenius som skrivit flera böcker i ämnet. Thavenius ingår även i Pedagogiska gruppen där skolforskare

studerar dagens skola. Den bok som använts i denna analys är *Svenskämnets historia* (1999) som ger ett historiskt perspektiv på frågor som: är svenskämnet ett språkämne eller ett litteraturämne? Vidare tar boken upp de kanoniska litteraturvalens position i undervisningen och skolans inställning till de nya medierna. Boken är en antologi där Thavenius samarbetat med Gun Malmgren och Karin Dahl. En annan bok som har ett historiskt perspektiv är Lars Brinks doktorsavhandling *Gymnasiets litterära kanon, urval och värderingar i läromedel 1910-1945* (1992). Läromedelsanalysen kommer inte att diskuteras men däremot kommer kanon och kanonbildningsprocessen att sättas i relation till de nya ämnesplanerna i svenska. Brink har även redigerat en bok tillsammans med Roy Nilsson *Kanon och tradition, ämnesdidaktiska studier om fysik-, historie- och litteraturundervisning* (2006) som också är relevant för föreliggande projekt.

För att kunna definiera svenskämnet har jag använt mig av Lars-Göran Malmgrens tre olika svenskämneskonstruktioner som behandlas både i hans egen bok *Svenskundervisningen i grundskolan* och i Eva Hultins avhandling *Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning, en ämnesdidaktisk studie* (2006). Anledningen till valet av att använda Hultins avhandling är för att den riktar sig mot gymnasieskolan då Malmgrens egen bok är analyserad från ett grundskoleperspektiv och Hultin sätter dem även i samband med svenskämnets två nuvarande kärnämneskurser, svenska A och svenska B. Malmgrens tre olika definitioner behandlas även i andra forskares böcker och avhandlingar, exempelvis använder sig Christina Olin-Sheller sig av dessa och detsamma gör även Lars Brink.

För att få ett nyare perspektiv och anknytning till olika medier i samband med undervisningen i litteratur har jag använt mig av Christina Olin-Schellers doktorsavhandling *Mellan Dante och Big Brother, en studie om gymnasieelevers textvärldar* (2006) och hennes bok *Såpor istället för Strindberg? Litteraturundervisning i ett nytt medielandskap* (2008). I båda böckerna skriver hon om det vidgade textbegreppets plats i litteraturundervisningen och tar även upp frågan om svenskämnet är ett ämne för alla samt om litteraturhistoria är ett högre bildningsämne som kanske inte passar alla. I analysdelen kommer det även att nämnas några andra forskare och arbeten som ej tas upp i denna översikt, eftersom de inte kommer att få något större utrymme i analysen.

3 Analysdelen

Här efter följer analysen av ämnesplanerna i svenska med en förankring i tidigare forskning. De nya ämnesplanerna i svenska får också en presentation.

3.1 Presentation av de nya ämnesplanerna

Skolverket fick av regeringen i uppdrag 2009 att arbeta fram nya ämnesplaner samt examensmål för gymnasieskolan och dessa kommer att tas i bruk från och med höstterminen 2011 (redovisning av uppdrag avseende examensmål och ämnesplaner för gymnasieskolan m.m. 2010:1). De nya ämnesplanerna är framtagna efter vissa principer och grunden är att ämnesplanerna ska vara tydligare. Huvudtanken var att samtliga av gymnasieskolans ämnesplaner ska följa samma struktur, jämfört med tidigare kursplaner där strukturen skiljde från ämne till ämne. Alla ämnen följer nu samma uppbyggnad med en inledande text, en syftestext och en målttext på ämnesnivå samt ett centralt innehåll och kunskapskrav på kursnivå. En annan ändring som är gjord för att göra det mer tydligt är att målttext och syftestext är skrivna med ”ska-form”, där ”ska” styr undervisningen istället för eleven. Inledningen beskriver ämnet övergripande samt motiverar vilken nytta eleven har av ämnet. Under ämnets syfte står det vilka kunskaper som eleven ska kunna tillgodose sig genom undervisning i ämnet och texten tar även upp sådant som inte ska betygsättas. Syftestexten beskriver även metoder som är centrala för att ämnets syfte ska uppfyllas. Delen som följer efter är målttexten och texten är uppdelad i nio olika mål som ska utgöra betygsunderlag i ämnet och dessa är mer generellt formulerade än det som heter centralt innehåll som finns under varje kurs. Ämnesplanen tar också upp vilka olika kurser som finns inom ämnet. Det centrala innehållet på de olika kurserna är mer konkret och omfattar inte bara stoff utan kan även vara begrepp, metoder och teorier. Målen och det centrala innehållet har ett tydligt samband och det kursen innehåller motiveras utifrån målttexten. Dock är det centrala innehållet inte skapat så att det detaljstyr undervisningen (redovisning av uppdrag avseende examensmål och ämnesplaner för gymnasieskolan m.m. s. 3-10).

I de nya ämnesplanerna finns ett distinkt förhållande mellan mål, innehåll och kunskapskrav, som ska göra planerna tydligare. Till de nya ämnesplanerna finns det också en ny betygsskala som går från lägsta godkända betyg E till, D, C, B, och slutligen högsta betyg som nu är ett A. Kunskapskraven för betygen anges under betygsstegen E, C och A och för att framhäva skillnaderna mellan betygsstegen och öka tydligheten har det som skiljer mellan

dem markerats med fet stil (redovisning av uppdrag avseende examensmål och ämnesplaner för gymnasieskolan m.m. s.3).

Det kommer även att bli större skillnad mellan yrkesprogram och studieförberedande program i den nya gymnasieskolan. Det finns 18 nationella program varav tolv stycken är yrkesprogram och sex stycken är studieförberedande program. De tolv yrkesprogrammen leder till en yrkesexamen medan de sex studieförberedande programmen leder till behörighet till högskolor och universitet. Om eleven väljer yrkesprogram kan denne efter avslutad utbildning välja att börja arbeta direkt, studera vidare på yrkeshögskola eller välja att läsa vidare på högskola eller universitet om eleven valt att läsa extra ämnen under utbildningen. För att kunna få en yrkesexamen behövs godkänt i svenska 1 eller alternativt svenska som andra språk 1 medan de i de studieförberedande programmen behöver godkänt i svenska 1, 2 och 3 för att eleven ska få behörighet (utbildningsinfo.se). Jämfört med de kursplaner som används nu blir det 100 poäng mindre svenska för yrkesprogrammen och beroende på vilket studieförberedande program 50-100 poäng mer svenska än tidigare.

3.2 Ämnesplan för ämnet svenska

Den nya ämnesplanen för svenska är uppdelad i vad kärnan i svenskämnet är, ämnets syfte samt nio stycken punkter som alla eller några stycken ingår i alla kurser i ämnet svenska (ämnesplanen i svenska s. 149). Det centrala i svenskämnet är språk och litteratur och dessa två ska tillsammans låta eleven få utveckla sin person och lära känna omvärlden, andra människor och även sig själv. Att svenskämnet har fått en dubbelnatur där man ska kombinera språk och litteratur har uppmärksammats uttryckligt i den nya ämnesplanen (kommentarer ämnesplanen i svenska s. 168). Detta har skett eftersom man inte vill att någon del ska få en större tyngd i undervisningen. Strävan har varit att språk och litteratur ska tilldelas ungefär lika stor del i kurserna svenska 1, 2 och 3. Tyngdpunkten på vilken litteratur som ska fokuseras i respektive kurs är dock olika och det är även sättet man ska närma sig denna. I svenska 1 ligger tonvikten på det allmänmänskliga i tid och rum. Tyngdpunkten i svenska 2 ligger på litteratur som ska skapa perspektiv på relationen mellan litteraturen och strömningar och utvecklingen i samhället och i svenska 3 inriktar man sig på litteraturhistoria med ett litteraturvetenskapligt perspektiv. Huvudtanken med ämnesplanen i svenska på gymnasieskolan är att den ska bygga på kursplanen i svenska för grundskolan och inte överlappa denna. Litteraturundervisningen på gymnasieskolan är exempelvis beroende av att eleverna läst och talat om litteratur på grundskolan. Förutsättningen för att kunna

arbeta med litteratur på en mer kompetent och avancerad nivå är att grundskolan lagt en bra grund för eleven (kommentarer ämnesplanen i svenska s. 168-169).

Under ämnets syfte står det att ”Eleven ska ges möjlighet att i skönlitteratur se såväl det särskiljande som det allmänmänskliga i tid och rum.” (Ämnesplanen för svenska s. 149) Vilket jag tyder som att eleven ska se det som skiljer och det som är allmänt vedertaget för människor i olika sorters skönlitteratur från olika tider. Vidare ska undervisningen leda till att eleven får möjlighet att stärka sitt kunnande i att använda skönlitteratur och andra sorters texttyper, samt film och andra medier, som grund till att förstå sig själv bättre och även öka förståelsen av andra människors livsvillkor, erfarenheter och tankar. Genom andra texttyper, film och medier som en del av litteraturundervisningen, kommer man in på det vidgade textbegreppet utan att man direkt skriver ut det som man tidigare gjort i kursplaner för svenska. En tolkning som Olin-Scheller har gjort i avhandlingen *Från Dante till Big Brother* (2006:111) är att man igenom att bredda textbegreppet förespråkar en utveckling bort från det högre bildningsämnet, på så sätt gör man ämnet mer tillgängligt för dagens elever. Även Thavenius (1999:157) nämner vikten av de nya mediernas plats i undervisningen eftersom det genom medierna förmedlas kunskaper och erfarenheter. Han menar på att alla människor i det moderna samhället använder medietexter för att drömma och fantisera och att inom utbildning måste alla kommunikationsformer användas. Dock säger Thavenius att skolan till viss del alltid haft en misstro mot de nya medierna, något som förhoppningsvis minskar med tiden. Thavenius har också tagit del av utredningen *skola för bildning* (1992) där det står om skolans misstro mot nya medier och där det till och med varnas för att medierna kommer att inkräkta på litteratur i det högre kulturämnet, något som kan verka förlegat men som ändå är accepterat av många på skolorna. Film är det vanligaste mediet förutom skönlitteratur och bilder i undervisningen (Olin-Scheller s.108-113), och film har varit obligatoriskt i skolan från 1962 och till största del använts i svenskämnet. Likväl kan man fortfarande se att många lärare använder film som en sorts jämförelse där boken/texten är det korrekta och filmen en utfyllnad i undervisningen istället för att låta den vara en del i bildning av kunskaper och reflektion.

Under syftet står det även att eleverna ska få möjlighet att koppla olika sorters skönlitteratur och texter till sina egna erfarenheter, intressen och den valda utbildningen (Ämnesplan för svenska s. 149). Genom denna formulering tar man stöd i vad många forskare och pedagoger har sagt om att tillägna sig kunskaper genom erfarenhet och förförståelse. Bland annat skriver Olga Dysthe i boken *Det flerstämmiga klassrummet* (1996:101) om vikten av förförståelse för

att gynna kunskapsutveckling och undvika missförstånd. Även John Deweys pedagogik bygger på kunskaper som är erfarenhetsbaserade (*Individ, skola och samhälle* 1980:218-219).

I de nio punkterna som sammanfattar vad eleverna ska få möjlighet att utveckla i svenskämnet är det punkt fem, sex och sju som går att koppla till litteraturhistoria.

Undervisningen i ämnet svenska ska ge eleverna förutsättningar att utveckla följande: [...]

- Kunskaper om centrala svenska och internationella skönlitterära verk och författarskap samt förmåga att sätta dessa i ett sammanhang.
- Kunskaper om genrer samt berättartekniska och stilistiska drag, dels i skönlitteratur från olika tider, dels i film och andra medier.
- Förmåga att läsa, arbeta med och reflektera över skönlitteratur från olika tider och kulturer författade av såväl kvinnor som män samt producera egna texter med utgångspunkt i det lästa. (s. 150)

I kurserna svenska 1, 2 och 3 ska alla nio punkter under ämnets syfte inkluderas i undervisningen, medan det i kursen litteratur ska omfatta punkterna fem till sju. Utifrån de nio punkterna har man sedan mer specificerat vad undervisningen i sitt centrala innehåll ska vara för varje kurs. Det centrala innehåll kurserna ska omfatta är även det i punktform och till svenska 1 är det nio punkter, till svenska 2 är det sex punkter, till svenska 3 är det också sex punkter och till kursen litteratur är det sju olika punkter under rubriken centralt innehåll (ämnesplanen för svenska, s. 151-160). Från detta kan man uttyda att kursen svenska 1 är den kurs som har mest stoff som eleverna ska tillägna sig. Kanske hänger detta ihop med att kursen svenska 1 är för många program den enda kurs i svenska som eleverna läser på gymnasiet.

3.3 Svenska 1

Svenska 1 omfattar som sagts tidigare alla nio punkter från rubriken ämnets syfte men de som är möjliga att koppla till litteratur i undervisningen är fem till sju. Kursens tyngdpunkt ligger inte på litteratur utan på muntlig och skriftlig kommunikation, där anpassning till syfte, mottagare och situation är det relevanta. Under kursens centrala innehåll finns nio olika punkter som undervisningen i kursen ska behandla och av dessa nio är det två stycken punkter som innehåller litteraturhistoriska aspekter (ämnesplan för svenska 1 s. 150-151).

Undervisningen i kursen ska behandla följande centrala innehåll: [...]

- Skönlitteratur, författad av såväl kvinnor som män, från olika tider och kulturer.

- Centrala motiv, berättarteknik och vanliga stildrag i fiktivt berättande, till exempel i skönlitteratur och teater samt i film och andra medier. (s. 151)

Då dessa två punkter är väldigt löst skrivna är det upp till den undervisande läraren att själv bestämma stoffinnehållet för eleverna i litteraturundervisningen. För att kunna få en mer detaljerad bild av vad eleverna ska tillägna sig för kunskaper om litteratur får man titta på de kunskapskrav som finns för de olika betygen. För betyget E som är det lägsta godkända betyget ska eleven kunna åskådliggöra innehållet från några viktiga svenska och internationella skönlitterära verk samt kunna plocka ut och redogöra samband mellan olika verk genom att exempelvis kunna visa på gemensamma teman och motiv för verken. Eleven ska även kunna återge någon iakttagelse och kunna uttrycka sina egna tankar och idéer med grundtanken i berättandet. Under punkterna för centralt innehåll nämns det aldrig att verken ska vara viktiga eller centrala utan det förstår man först när man granskat kunskapskraven för betygen, och under betygskraven står det inget om olika tidsperioder, kulturer eller epoker. Alltså måste man som lärare gå igenom både centralt innehåll för kursen samt betygskraven för att kunna sätta ihop ett fungerande stoffurval (ämnesplan för svenska 1 s. 152).

Eftersom det aldrig nämns vilka verk som ska ingå utan det bara anges att det ska vara betydelsefulla verk från både kvinnliga och manliga författare från olika tider och kulturer blir det lärarens personliga ”kanon” som bestämmer vilka författare och verk som behandlas. Om det inte är lärarens eget urval brukar det vara den använda lärobokens urval som får bestämma vilka författare och verk som är mest betydelsefulla. Kanon kan uppstå på flera sätt. Enligt Brink och Nilsson (2006:18) finns det tre kanonnivåer: den potentiella, den tillgängliga och den selektiva. Med den potentiella menas det alla texter som publicerats men bara en del av alla texter som publiceras är också tillgängliga, beroende i första hand av bokmarknadens prioriteringar. Den selektiva nivån är istället utvald av en viss grupp av människor, såsom recensenter, forskare, kritiker och även andra författare. Dessa ”skickliga läsare” väljer ut vad som anses vara värt en viss uppmärksamhet. Detta anser jag bidrar till att litteraturhistoria automatiskt blir ett högre bildningsämne då man väljer den litteratur som ska läsas utifrån vad experter säger. En annan sak som påverkar kanon och kanonbildning är institutionerna (s. 19). Litteraturen och de litteraturvetenskapliga institutionerna har ett beroendeförhållande till varandra, då institutionerna på universitet legitimerar olika författare och verk genom att de får plats i universitetens kursplaner och litteraturlistor samt används som avhandlings- och uppsatsämnen. Viktigt är även det undervisningsmaterial som används inom utbildningsväsendet, vilket kan vara litteraturhistorier, handböcker och antologier.

Institutionernas påverkan är stor på lärarna som får denna kanon då de läser till lärarexamen, man betecknar den process genom vilket läraren överför den kanon till sina elever med begreppet ”nedsippring” (s. 32). Det betyder att läraren blir präglad av de just då förhärskande teorier och metoder som används på universiteten och högskolorna. Den kanon som funnits i skolan tidigare har ofta varit av karaktärsdanande eller av uppfostrande natur, en sorts moralisk kanon. Medan kanon i dagsläget påverkas av tolerans, demokrati eller kring frågor som handlar om skolans värdegrund eller integration i samhället (s. 32-33). Även Olin-Sheller skriver i sin avhandling *Från Dante till Big Brother* (s. 97-100) om hur lärarens kanon används i undervisningen. Enligt hennes observationer är de viktigaste epokerna och de mest kända texterna ett urval ur läroböcker och stoffet ser hon som en förminskad variant av den litteraturkurs som lärarna tagit del av under sin svenskläro-utbildning. Lärarens urval är alltså från ett givet utbud av olika historiska texter.

3.4 Svenska 2

I svenska 2 ingår som i svenska 1 alla nio punkter från ämnets syfte men här har man i stället valt att i första hand lägga fokus på språkets uppbyggnad och struktur, samt hur satser och fraser växelverkar med grammatiken. Skälet till att framhäva grammatiken är till viss del för att högskolesektorn haft önskemål om detta men det är även en strävan att försöka utveckla och stimulera elevernas språkkänsla (kommentarer ämnesplanen svenska s. 171). Under kursens centrala innehåll är det sex stycken punkter som undervisningen ska behandla och av dem är det två stycken som går att koppla till litteraturvetenskap och litteraturhistoria (ämnesplan för svenska 2 s. 153-154).

Undervisningen i kursen ska behandla följande centrala innehåll: [...]

- Svenska och internationella författarskap, såväl kvinnliga som manliga, och skönlitterära verk, vilket även inkluderar teater samt film och andra medier, från olika tider och epoker. Dansk och norsk skönlitteratur, delvis på originalspråk. Relationen mellan skönlitteratur och samhällsutveckling, dvs. hur skönlitteraturen har formats av förhållanden och idéströmningar i samhället och hur den har påverkat samhällsutvecklingen.
- Skönlitterära verkens medel. Centrala litteraturvetenskapliga begrepp och deras användning. (s. 154)

Dessa två punkter är inte lika löst skrivna som punkterna i svenska 1, här förklarar man mer vad innehållet om litteratur ska behandla. På samma sätt som i den tidigare planen för svenska 1 är det både kvinnliga och manliga författare såväl svenska som internationella som ska

behandlas. Genusperspektivet finns alltså kvar och även andra undervisningssätt såsom teater och andra medier. Eleven ska även ta del av annan nordisk litteratur till viss del på originalspråk och det går klart och tydligt att uttyda att det är litteratur i anslutning till samhället och samhällsutveckling som ska ligga i fokus under kursen. Jag kan tänka mig att anledningen till att svenska 2 kursen har mer riktlinjer i vad som ska behandlas har att göra med att svenska 2 är en påbyggnadskurs och att inte alla program läser denna kurs som obligatorisk. Svenska 2 sträcker sig upp på en mer avancerad nivå eftersom man även ska kunna viktiga begrepp från litteraturvetenskapen och även kunna sätta dessa i sitt sammanhang (ämnesplanen för svenska 2 s. 154).

Svenskämnet inom gymnasieskolan har länge grundats på en tradition där ämnet varit uppdelat på språkliga färdigheter och kunskap om litteratur, man har till och med tidigare fått två skilda betyg inom ämnet (Olin-Sheller *Mellan Dante och Big Brother*, s. 94). Att dela upp ämnet är något som de nya ämnesplanerna försöker förhindra, istället ska kunskaper om språkliga färdigheter och litteratur tillsammans gynna kunskapsutveckling. Andra indelningar som också gjorts av ämnet är exempelvis Lars-Göran Malmgrens definition där svenskämnet delas in i tre konstruktioner: ”svenska som färdighetsämne”, ”svenska som litteraturhistoriskt bildningsämne” och ”svenska som erfarenhetspedagogiskt ämne” (Hultin 2006:49-53). Man kan se ämnet som det höga bildningsämnet och det låga färdighetsämnet. Olin-Sheller redogör för Gun Malmgrens studie om elever och lärares olika föreställningar om svenskämnet tar upp just det (Olin-Sheller *Mellan Dante och Big Brother*, s. 94-95). Hon urskiljer ett högre ämne som oftast finns på de teoretiska linjerna som är studieförberedande och ett lägre ämne för de praktiska yrkesprogrammen. Malmgrens undersökning är visserligen gammal (från 1992), alltså före LPf 94 och kärnämneskurserna svenska A och B då alla program läste minst 200 poäng svenska. Men både Olin-Sheller och jag själv är av uppfattningen att svenskämnet fortfarande till viss del delas upp och inte är ett svenskämne för alla (*Såpor istället för Strindberg, litteraturundervisning i ett nytt medielandskap* 2008:30). Detta är något som också speglas i de nya ämnesplanerna i svenska då svenska 1 är den enda kursen som många elever kommer att läsa under gymnasiet. Om jag skulle dela in svenskkurserna efter L-G Malmgrens definitioner så är första kursen mest lik svenska som färdighetsämne med vissa inslag av svenska som erfarenhetspedagogiskt ämne och de senare kurserna mer lik svenska som litteraturhistoriskt bildningsämne.

Under kunskapskraven för betygen står det under det lägsta godkända betyg E att eleven ska kunna överskådligt argumentera om innehåll, stil och centrala tankar från olika författare och från olika skönlitterära verk. Eleven ska även kunna några viktiga litteraturvetenskapliga

begrepp, samt kunna diskutera samband mellan idéströmningar i samhället och skönlitteratur från olika tider och epoker. Även här poängterar styrdokumentet att det är litteratur som belyses från ett samhälleligt perspektiv som ligger i fokus på kursen (ämnesplanen för svenska 2 s. 155).

3.5 Svenska 3

Kursen svenska 3 inkluderar som tidigare kurser alla nio punkter som ingår under ämnets syfte och inom denna påbyggnadskurs ligger den främsta fokusen på användning av retorisk arbetsprocess och tolkning och skriftlig framställning av texter med vetenskaplig karaktär (ämnesplanen för svenska 3 s. 157). Det centrala innehållet i kursen är indelat på sex stycken olika punkter och av dem är det endast en som behandlar skönlitterära texter och som går att anknyta till det litteraturhistoriska perspektivet.

Undervisningen i kursen ska behandla följande centrala innehåll: [...]

- Skönlitterära texter, författade av såväl kvinnor som män, inom genrerna prosa, lyrik och dramatik. Litteraturvetenskapligt inriktad analys av stilmedel och berättartekniska grepp. Litteraturvetenskapliga begrepp och verktyg. (s. 157)

Även här har man valt att behålla genusperspektivet som något som ska lyftas fram. Jag kan tänka mig att anledningen till att genus framgår i alla ämnesplaner har att göra med att genus inte var något som skrevs ut specifikt i de gamla kursplanerna för svenska. Genusaspekten har framträtt som allt viktigare inom skolvärlden under de senare åren. Exempelvis kan man utläsa i Olin-Schellers avhandling att flickor helst läser böcker skrivna ur ett kvinnligt perspektiv som behandlar frågor om flickors uppväxt, eftersom unga flickors uppväxtvillkor är det som engagerar dem. Genom sin undersökning i avhandlingen har Olin-Scheller kunnat dra slutsatsen att en central del av flickors identitetsskapande är att kunna få ta del av och engagera sig i olika kvinnors tillvaro och valmöjligheter, såväl i fiktiv text som i dokumentär text (s. 204-209). Medan flickor helst läser om flickor och deras uppväxtvillkor läser pojkar helst om hjältar i framförallt fantasyböcker (s. 184-194). Eleverna som medverkar i avhandlingen säger att när man läser fantasy så känns det som att man är någon annanstans, inte i den verkliga världen. Alltså relaterar pojkar hellre under läsningen till fantasivärldar och till hjälten som i de flesta fall är en pojke eller man. Det har nog alltid varit så att elever under läsning helst har identifierat sig med sitt eget kön, men uppmärksamheten kring genusföreställning har ökat och fler forskare behandlar ämnet nu. Vilket gör att jag drar

slutsatsen kring valet om att ha med genus i varje del om kursens centrala innehåll som relevant för tiden. Att använda sig av både manliga och kvinnliga författare inom ämnet litteraturhistoria kan till viss del vara problematiskt eftersom tillgången till historiska kvinnliga författare är tämligen liten. Om man ser till Lars Brinks avhandling *Gymnasiets litterära kanon* framgår det att kvinnliga författare under historiens gång blivit åsidosatta till männens fördel. Enligt hans tabeller över de mest lästa författarna i gymnasieskolan från 1910-1945 (1992:155-157) finns det bara med en enda kvinna över de mest lästa: *Selma Lagerlöf*. Hon finns dock med i alla tabellerna och enligt mina tidigare undersökningar inom ämnet finns hon fortfarande med som en av de få kvinnliga författarna som behandlas i undervisningen. Genom att ett så litet antal kvinnliga författare fått utrymme i litteraturhistorien kan det vara svårt för läraren att göra en jämn fördelning över manliga och kvinnliga författare och då förlorar flickorna till viss del möjligheten till identitetsskapande med hjälp av historiska texter. Genom att det nu skrivs ut i kursplanen specifikt att kvinnliga och manliga författare skall behandlas får läraren ett större ansvar att se till att det efterföljs.

I ämnesplanen för svenska 3 är det även första gången man skriver ut vilka genrer som ska behandlas och man kan se tydliga indikationer på att denna kurs går in på en mer avancerad nivå som knyter an till den litteraturvetenskapliga analysen. Genrerna prosa, lyrik och dramatik behöver läraren alltså inte arbeta med ur ett litteraturhistoriskt perspektiv då det ingenstans framhävs i kursplanen för svenska 3 att texterna ska ha sitt ursprung i olika tider eller epoker. Emellertid är meningen med kursplanerna att de ska bygga på varandra så att välja att arbeta med genrerna ur ett litteraturhistoriskt perspektiv, åtminstone till viss del, förfaller helt rimligt. Genrerna har även sin grund i litteraturhistorien då de alla härstammar från det antika Grekland så utgångspunkten i ett historiskt perspektiv borde falla sig naturligt i undervisningen (ämnesplanen för svenska 3 s. 157). Litteraturundervisningen i svenska 3 påverkas av kursens två huvudfokus retorik och vetenskapliga texter och gör att undervisningen får ett mer litteraturvetenskapligt perspektiv.

Under kunskapskraven för lägsta godkända betyg E står det att eleven ska kunna göra en ingående analys av ett litterärt tema, genre eller författarskap samt, att eleven ska kunna i analysen använda sig av begrepp och verktyg från litteraturvetenskapen och stödja med exempel från texter (Ämnesplan för svenska 3 s. 158). Kraven för betygen befäster den litteraturvetenskapliga fokus som det centrala innehållet tar upp.

3.6 Litteratur

Kursen litteratur skiljer sig åt jämfört med de tidigare kurserna svenska 1-3 i och genom att inte alla punkterna från svenskämnet syfte ingår utan kursen omfattar bara punkterna fem till sju som går att härleda till kunskaper om litteratur (ämnesplan för litteratur s. 160).

Litteraturkursen bygger på antingen svenska 1 eller svenska som andra språk 1, alltså inte någon påbyggnadskurs till svenska 2 eller 3. Vilket gör att vissa delar som ingår i svenska 2 och 3 till viss del också behandlas i denna kurs. Kursens fokus ligger på en fördjupad behandling av skönlitterära verk, litteraturvetenskapliga begrepp samt analys av litterära verk med utgångspunkt i ett specifikt perspektiv. Det centrala innehållet i kursen är uppdelat på sju olika punkter och alla, beroende på hur man tolkar dem, går att härleda till litteraturhistoria på olika sätt.

Undervisningen i kursen ska behandla följande centrala innehåll:

- Centrala skönlitterära verk författade av såväl kvinnor som män och tongivande författare från olika epoker, från olika kulturer och från olika delar av världen.
- Sambandet mellan skönlitteratur och andra konstarter, dvs. hur författare och verk har påverkats av sitt samhälle, sin kultur och av rådande estetiska ideal samt hur författare och verk har påverkat den samhälleliga och estetiska utvecklingen. Den konstnärliga friheten i relation till etik, upphovsrätt och censur.
- Litteraturvetenskapliga begrepp som behövs för att på ett metodiskt och strukturerat sätt tala om och analysera skönlitteratur.
- Skönlitterära texters betydelsebärande skikt, innehållsmässiga såväl som formmässiga: tematik, motiv, metaforik, symbolik, rytm, meter och andra litterära verkningsmedel och sätt att gestalta. Analys och tolkning av roman, novell, lyrik och dramatik.
- Jämförande analys av hur olika teman, till exempel familjen, döden, krig och natur, har skildrats på olika sätt till exempel i skönlitterära verk från olika och kulturer eller i olika genrer.
- Olika grunder för tolkning och värdering av skönlitteratur, dvs. vilka perspektiv man intar, vilka frågor man ställer och hur man kan argumentera dels för olika tolkningar, dels för värdering av skönlitteratur.
- Fördjupad tolkning av skönlitterära verk med utgångspunkt i ett perspektiv som eleverna väljer, till exempel postkolonialt, feministiskt eller komparativt perspektiv. (s. 160)

Redan under den första punkten går det att göra en direkt koppling till litteraturhistoria då det skrivs ut att viktiga verk av tongivande författare från olika epoker, olika kulturer och från olika delar av världen ska behandlas (Ämnesplan litteratur s. 160). Genom att skriva centrala verk från olika epoker knyter man an ännu mer till litteraturhistoria och jag drar även

kopplingen till kanon. Då kanon enligt tidigare forskning är viktig litteratur som läraren antingen tillägnat sig under sin utbildning eller är viktiga verk som författare till läroböcker valt ut. Under kunskapskraven för betyg E står det att eleven ska kunna beskriva några viktiga litterära epoker och kunna knyta författare och verk till dem. Eleven ska även kunna ge exempel och diskutera epoktypiska stildrag i litteraturen. Vad som här skiljer betyg E mot betyg A är att det förutom ovannämnda finns ett tillägg där det står att i resonemanget som eleven gör ska även samband och linjer i litteraturhistorien redogöras för. Detta är första och enda gången som begreppet litteraturhistoria nämns i ämnesplanen för svenska. Dessa kunskapskrav anser jag höra ihop med den första punkten eftersom det ingen annanstans under det centrala innehållet finns med epokstudier. Dock behöver eleven inte kunna mer än några stycken epoker enligt kunskapskraven, inte ens på högsta nivån A, man får anta att läraren själv här får bestämma vad som är de viktigaste epokerna. Att det kan vara problematiskt visar Olin-Shellers avhandling där de undersökta lärarna tycker att det är svårt att göra detta urval (s. 99-101) eftersom de ofta känner att bara ta upp några få verk ur varje epok som en för mager undervisning. De frågar sig även om de tar upp "rätt" innehåll eller "tillräckligt" innehåll, man kan se det som ett problem att man nu enligt kursplanerna ska "välja" de viktigaste epokerna. Genom att man nu ska välja det som är viktigast utan några direkta riktlinjer så kan undervisningen skilja sig mycket från lärare till lärare.

Vidare ska undervisningen behandla sambanden mellan författare, litteratur och samhället och visa på påverkan mellan dem (Ämnesplan litteratur s. 160) dessutom är tanken att läraren ska ta upp den konstnärliga friheten i förhållande till censur, upphovsrätt och etik. Här står det inte heller något om litteraturhistoria men de verk och författare som blivit uppmärksammade för att ha blivit påverkade av eller ha påverkat samhället kan antas finnas med i antingen lärarens egen "kanon" eller lärobokens kanon. Jag drar slutsatsen att om författaren eller verket haft någon större betydelse och påverkan finns den med.

Under de två nästföljande punkterna är det framförallt litteraturvetenskapliga begrepp, innehålls- och formmässiga drag som lyfts fram, inte direkt kopplat till litteraturhistoria men det går att lätt att göra det. Exempelvis ska analys och tolkning av olika genrer förekomma och i kunskapskraven (ämnesplan litteratur s. 160) nämns det att eleven kan analysera och tolka prosa, lyrik och dramatik. Denna analys och tolkning gör eleven sedan i anknytning till nästa punkt där en jämförelse av hur något tema skildras i olika verk, genrer eller tider. Här skiljer sig det centrala innehållet från kunskapskraven för i det centrala innehållet står det exempelvis verk från olika tider och kulturer eller i olika genrer. Väljer läraren olika genrer eller olika tider?

Den näst sista punkten behandlar även den tolkning av litteratur men här tas det även upp vilken värdering man ger skönlitteratur (ämnesplan litteratur s. 160). Undervisningen ska också redogöra för vilka perspektiv och frågor man ställer i en argumentation för olika tolkningar av litteratur. Punkten nämner inget om koppling till det litteraturhistoriska perspektivet men tolkning och värdering av skönlitteratur ser jag som en del av det man gör när man analyserar texter ur ett litteraturhistoriskt perspektiv. Fast inget nämns om epoker eller olika tidsperioder så är punkten anpassningsbar till ett litteraturhistoriskt perspektiv. Det ur kunskapskraven som jag kopplar samman med just denna punkt är att eleven kan diskutera om kvalitet och olika tolkningsmöjligheter inom skönlitterär text samt att i resonemanget kunna uttrycka en tes och ge enkla stöd för tesen.

Sjunde och sista punkten behandlar en ”fördjupad tolkning av skönlitterära verk med utgångspunkt i ett perspektiv som eleverna själva väljer, till exempel postkolonialt, feministiskt eller komparativt perspektiv” (s. 160). Under den sista punkten är det inte bara tolkning som eleven ska göra utan den ska även vara fördjupad. Jag drar slutsatsen att avsikten är att eleven ska höja sig till en mer avancerad nivå. Denna slutsats dras eftersom det inte står ”fördjupad” någon annanstans under svenskämnets centrala innehåll. Om man utgår från de exempel som kursplanen lyfter fram går det att under punkten rikta undervisningen mot litteraturhistoria om läraren vill. Ifall eleven exempelvis väljer en postkolonial tolkning så kan man utgå ifrån ett historiskt perspektiv och sedan koppla till hur världen ser ut idag och då även få med ”hållbar utveckling” som är ett begrepp som får allt större plats i undervisningen. Med hållbar utveckling menar jag då att eleven får analysera tidigare påverkan från västvärlden på andra delar av jorden och även dra slutsatser om de samhällsproblem som finns idag är en konsekvens på västvärldens beteende från och med ca 1500. Man visar på den påverkan som alla individer har på varandra i denna allt mindre och globala värld. Samma sak går det även att göra med exempelvis det feministiska perspektivet då man kan undersöka hur denna teoretiska hållning har växt fram, vilka aktörer som legat bakom, samt vilka texter som haft betydelse för rörelsen, både den svenska och den internationella. Eleven kan dra slutsatser från historien och anknyta till hur det ser ut idag och kanske sätta ämnet i relation till egna erfarenheter och intressen. Eftersom jag vet att många elever har svårt att ta till sig litteraturhistoria och förstå varför de ska lära sig om äldre tiders texter och författare (egna erfarenheter och Olin-Shellers avhandling s. 49-92) tror jag att förmåga att koppla och anknyta till det eleverna är intresserade av eller har erfarenheter från främjar ett helt annat tankesätt om ämnet. Det är min tolkning av den sista punkten under centralt innehåll. Under kunskapskraven för E står det att eleven ska kunna göra en analys

som har en utgångspunkt i ett eget valt perspektiv (Ämnesplan för litteratur s. 160-161).

Detta visar på att eleven skall sträva efter att uppnå en högre nivå inom sin utbildning samt att eleven får en möjlighet att utgå från sina egna intressen.

4 Sammanfattande diskussion

De resultat jag kommit fram till under mitt analysarbete anser jag har varit relevanta för undersökningen. Man måste dock alltid i dokumentanalys vara medveten om att resultaten kan skilja sig åt beroende på vem som utför undersökningen (Stukát s. 129). Analysen har sin utgångspunkt i de nya ämnesplanerna för ämnet svenska med fokus på litteraturhistoria och litteraturvetenskap.

De nya ämnesplanerna är som tidigare sagts framtagna enligt principen att de ska vara tydliga. Tydligheten framgår genom att nu har alla ämnesplaner samma uppbyggnad med inledande text, en syftestext, en måltext samt, centralt innehåll och kunskapskrav på kursnivå. Syftestexten beskriver även metoder som ska finnas med för att eleven ska uppfylla ämnets syfte. I de nya ämnesplanerna har man även ett distinkt förhållande mellan mål, innehåll och kunskapskrav i de olika ämnena. Tanken är att även en tydlig relation ska bidra till tydligheten, emellertid ser jag vissa svårigheter med det eftersom att läraren måste ha gått igenom mål, innehåll och kunskapskrav för att kunna sätta ihop en komplett undervisning. Läraren kan alltså inte bara se till kursens centrala innehåll för ett uttömmande stoffurval, denne måste även koppla ihop det centrala innehållet med mål och kunskapskrav. Exempelvis som framgick från svenska 1 där det under punkterna i centralt innehåll inte framgick att verken skulle vara centrala utan läraren måste se till kunskapskraven från betygskriterierna för att sätta ihop ett komplett stoffurval.

Kurserna svenska 1, 2 och 3 bygger på varandra, vilket också märks i formuleringarna under centralt innehåll och kunskapskrav. Dessa blir snävare i sina formuleringar och det framgår tydligt att eleven ska tillägna sig kunskaper på en högre, mer avancerad nivå när de läser påbyggnadskurser. Exempelvis ska undervisningen i svenska 2 innehålla viktiga litteraturvetenskapliga begrepp och i svenska 3 nämns olika genrer och eleven ska även göra en analys med inriktning på litteraturvetenskapliga stilmedel, begrepp, verktyg och berättartekniska stildrag. Inriktningen mot det litteraturvetenskapliga tycker jag faller sig naturligt om man tittar till kursens övergripande innehåll som behandlar retorik och vetenskapliga texter. Genom formuleringarna anser jag att det klart och tydligt går att utläsa en mer avancerad kunskapsnivå, som eleven ska tillägna sig. Kursen litteratur har även den avancerade nivåer, dock är kursen ingen påbyggnad till svenska 2 och 3 så till viss del är det liknande centralt innehåll inom det litteraturhistoriska- och litteraturvetenskapliga perspektivet. Min personliga åsikt är att genom påbyggnad till högre nivåer genom fortsättningskurser utvecklas elevens kunskap, men exempelvis alla yrkesprogram kräver att

eleven själv väljer påbyggnadskurserna vilket jag tror kan leda till att många elever inte får ta del av dem eftersom många inte kommer att välja dem. Å andra sidan finns det många elever som tycker att som systemet är nu med 200 poäng svenska är alldeles för mycket svenska och de har svårt att ta till sig B-kursen som är en mer litteraturhistorisk kurs. Så sammanfattningsvis tänker jag mig att det antagligen är bra och en mer anpassad utbildning för både elever som vill läsa fler svenskkurser och för dem som tycker att 100 poäng räcker bra. Förhoppningsvis väljer de elever som är intresserade av svenskämnet och som inte läser alla kurser att läsa påbyggnadskurserna av egen vilja.

Många detaljer i ämnesplanen knyter jag till den värld vi lever i idag, exempelvis har genusperspektivet lyfts fram mer i de nya ämnesplanerna. Detta är något som jag ser positivt till för mycket av den litteratur man får ta del av är mansdominerad eftersom världen har varit mer manscentrerad förut. Genom att lyfta fram genusperspektivet tänker förhoppningsvis läraren mer på vilken litteratur denne väljer i sin undervisning och på så sätt kan både flickor och pojkar identifiera sig med litteraturen.

En annan sak som ligger i tiden är begreppet det vidgade textbegreppet som blir allt viktigare för läraren att förstå och använda sig av i undervisningen. Visserligen nämns inte begreppet i sig men det påpekas att eleven ska utveckla förmåga att använda exempelvis film, teater och andra medier som källa till förståelse av både andra och förståelse av sig själva. Medier är av vikt för läraren i undervisningen då det ofta till och med är så att eleven är bättre än läraren på ny teknik. Vilket jag tolkar som att ny teknik och medier är av intresse för eleven och man genom det kan skapa intresse hos eleven som kanske inte fanns först till ämnet. Dagens globala samhälle och värld kräver det vidgade textbegreppet i undervisningen. Detta sätt att undervisa på kanske kan motivera eleverna till att tycka om och intressera sig för litteraturhistoria. Jag tänker att ny teknik gör momentet mer tillgängligt.

Vidare trycker ämnesplanen på att eleven ska ges möjligheter att få möta skönlitteratur som denne kan relatera till från egna intressen, erfarenheter och den valda utbildningen. Något som många forskare stödjer, och som skapar intresse och kunskapsinläring hos eleven.

Det finns i ämnesplanen inga direktiv för vilken sorts skönlitteratur som ska läsas eller vilka författare som ska behandlas. Det står bara att de ska vara viktiga/centrala och ha haft betydelse eller påverkan för exempelvis samhällsutveckling. Då det inte finns några riktlinjer blir stoffurvalet upp till läraren själv att välja om det inte redan är bestämt att undervisningen ska följa en läroboks urval. Genom att läraren kan välja själv blir undervisningen bättre anpassad efter vilka elever som läraren har och möjligtvis blir kunskapsinläringen bättre. Läraren måste dock ha kunskaper för att kunna anpassa stoffet till sina elever eftersom det

framgått tidigare att vissa lärare tycker att det är svårt att få med allt, och att det ofta blir stofffrängsel (Olin-Sheller *Från Dante till Big Brother* s. 98). Styrdokumentet markerar emellertid att det bara handlar om ett urval av verk, epoker och författare som ska tas upp och då utläser jag det som att läraren själv väljer vad som ingår i litteraturhistorien.

Det viktigaste enligt min mening är inte att alla elever ska tillägna sig samtliga epoker, verk och författare eller att alla lärare ska följa samma mall utan det viktigaste är att eleven har tillägnat sig det som ämnesplanen och kunskapskraven förespråkar att eleven fått ta del av efter avslutad kurs. Något som jag anser är en av grundprinciperna för de nya ämnesplanerna är en skola för alla och en likvärdig utbildning för alla. Färden mot kunskapsmålen kan se olika ut för både lärare och elever men slutresultatet måste vara detsamma. Frågan som då uppstår är hur utbildning kan vara för alla då inte alla läser alla kurser i och med de större skillnaderna som nu finns mellan yrkesprogram och studieförberedande program. Jag ser en viss problematik i en likvärdig utbildning som samtidigt är anpassad på så sätt att om eleven inte väljer ett studieförberedande program så avstår denne från många kurser i kärnämnen.

Under arbetet med uppsatsen har det framgått att litteraturhistoria till viss del har fått en mindre plats i undervisningen då inte alla program läser mer än kursen svenska 1. Detta bekräftar delvis min hypotes om att litteraturhistoria får en allt mindre plats i svenska gymnasieskolan. De som väljer påbyggnadskurser själva eller läser ett studieförberedande program får alltjämt ta del av litteraturhistoria i undervisningen i ungefär samma utsträckning som förut. Detta gör att jag tänker att litteraturhistoria fortfarande räknas som ett högre bildningsämne och tyvärr inte är för alla elever.

Källförteckning

Brink, Lars, 1992: *Gymnasiets litterära kanon – Urval och värderingar i läromedel 1910-1945*. Uppsala.

Brink, Lars, 2006: Kanon, karaktärsfostran, kulturarv? Om litteraturundervisningens textkärna. I: Brink, Lars & Nilsson, Roy (red.), *Kanon och tradition – Ämnesdidaktiska studier om fysik- historie- och litteraturundervisning*. Gävle. S. 13-45.

Dewey, John, 1980: *Individ, skola och samhälle*. 4 uppl. Stockholm.

Dysthe, Olga, 1996: *Det flerstämmiga klassrummet*. Lund.

Hultin, Eva, 2006: *Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning – En ämnesdidaktisk studie*. Örebro.

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov, 2010: *Examensarbete i Lärarutbildningen*. Uppsala.

Olin-Scheller, Christina, 2006: *Mellan Dante och Big Brother – En studie om gymnasieelevers textvärldar*. Karlstad.

Olin-Scheller, Christina, 2008: *Såpor istället för Strindberg? Litteraturundervisning i ett nytt medielandskap*. Stockholm.

Strömquist, Siv, 1998: *Uppsatshandboken*. 3 uppl. Uppsala.

Stukát, Staffan, 2005: *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund.

Tahvenius, Jan, 1999: Skriftkultur och mediekultur. I: Thavenius, Jan (red.), *Svenskämnets historia*. Malmö. S. 147-160

Internetkällor

Ämnesplan för svenska:

www.skolverket.se/content/1/c6/02/28/49/%C4mnesplan%20Svenska%202010-09-23-8.pdf
(2011-03-31)

Redovisning av uppdrag avseende examensmål och ämnesplaner för gymnasieskolan m.m.:

www.skolverket.se/content/1/c6/02/28/49/Redovisning%20av%20regeringsuppdrag%20om%20examensm%20och%20%20E4mnesplaner%20f%20F6r%20gymnasieskolan%202010-09-23.pdf (2011-04-04)

Utbildningsinfo.se:

www.utbildningsinfo.se/sb/d/195/a/1292 (2011-04-22)

Bilaga

Ämnesplan för ämnet svenska

Svenska

Kärnan i ämnet svenska är språk och litteratur. Språket är människans främsta redskap för reflektion, kommunikation och kunskapsutveckling. Genom språket kan människan uttrycka sin personlighet, och med hjälp av skönlitteratur, sakprosatexter och olika typer av medier lär hon känna sin omvärld, sina medmänniskor och sig själv.

Ämnets syfte

Undervisningen i ämnet svenska ska syfta till att eleverna utvecklar sin förmåga att kommunicera i tal och skrift samt att läsa och arbeta med olika typer av text, både sakprosa och skönlitteratur. Eleverna ska ges möjlighet att i skönlitteraturen se såväl det särskiljande som det allmänmänskliga i tid och rum. Undervisningen ska också leda till att eleverna utvecklar förmåga att använda skönlitteratur och sakprosa samt film och andra medier som källa till självinsikt och förståelse av andra människors erfarenheter, livsvillkor, tankar och föreställningsvärldar. Den ska utmana eleverna till nya tanke sätt och öppna för nya perspektiv. Vidare ska undervisningen leda till att eleverna utvecklar kunskaper om det svenska språket, dess uppbyggnad och ursprung samt ge dem möjlighet att reflektera över olika typer av språklig variation. Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor.

Undervisningen ska stimulera elevernas lust att tala, skriva, läsa och lyssna och därmed stödja deras personliga utveckling. Eleverna ska ges möjlighet att bygga upp en tillit till sin egen språkförmåga och tillägna sig de språkliga redskap som krävs för vardags- och samhällsliv. De ska också ges möjlighet att utveckla sådana kunskaper om muntlig och skriftlig kommunikation som behövs i arbetslivet och för vidare studier.

I undervisningen ska eleverna ges rikliga tillfällen att tala, skriva, läsa och lyssna. Undervisningen i muntlig och skriftlig framställning ska ge eleverna tillfälle att värdera andras muntliga framställningar och texter samt bearbeta sina egna muntliga framställningar och texter, efter egen värdering och andras råd. I undervisningen ska eleverna få möta olika typer av skönlitteratur och sakprosatexter samt få sätta innehållet i relation till egna erfarenheter, intressen och den egna utbildningen.

Undervisningen i ämnet svenska ska ge eleverna förutsättningar att utveckla följande:

- 1) Förmåga att tala inför andra på ett sätt som är lämpligt i kommunikationssituationen samt att delta på ett konstruktivt sätt i förberedda samtal och diskussioner.
- 2) Kunskaper om språkriktighet i text samt förmåga att utforma muntliga framställningar och texter som fungerar väl i sitt sammanhang.
- 3) Kunskaper om den retoriska arbetsprocessen, dvs. att på ett strukturerat och metodiskt sätt planera och genomföra muntlig och skriftlig framställning som tar hänsyn till syfte, mottagare och kommunikationssituation i övrigt.
- 4) Förmåga att läsa, arbeta med, reflektera över och kritiskt granska sakprosatexter samt producera egna texter med utgångspunkt i det lästa.
- 5) Kunskaper om centrala svenska och internationella skönlitterära verk och författarskap samt förmåga att sätta in dessa i ett sammanhang.

- 6) Kunskaper om genrer samt berättartekniska och stilistiska drag, dels i skönlitteratur från olika tider, dels i film och andra medier.
- 7) Förmåga att läsa, arbeta med och reflektera över skönlitteratur från olika tider och kulturer samt producera egna texter med utgångspunkt i det lästa.
- 8) Kunskaper om det svenska språkets uppbyggnad.
- 9) Kunskaper om språkförhållanden i Sverige och övriga Norden samt det svenska språkets ursprung. Förmåga att reflektera över olika former av språklig variation.

Svenska 1

Kursen svenska 1 omfattar alla punkterna 1-9 under rubriken ämnets syfte.

Centralt innehåll

Undervisningen i kursen ska behandla följande innehåll:

- Muntlig framställning med fokus på mottagaranpassning. Faktorer som gör en muntlig presentation intressant och övertygande. Användning av presentationstekniska hjälpmedel som stöd för muntlig framställning. Olika sätt att lyssna och ge respons som är anpassad till kommunikationssituationen.
- Skriftlig framställning av texter för kommunikation, lärande, och reflektion. Språkriktighet, dvs. vilka språkliga egenskaper och textegenskaper i övrigt som en text bör ha för att fungera väl i sitt sammanhang.
- Argumentationsteknik och skriftlig framställning av argumenterande text.
- Grunderna i den retoriska arbetsprocessen.
- Bearbetning, sammanfattning och kritisk granskning av sakprosatext. Citat- och referatteknik. Grundläggande källkritik.
- Skönlitteratur från olika tider och kulturer.
- Centrala motiv, berättarteknik och vanliga stildrag i fiktivt berättande, till exempel i skönlitteratur och teater samt i film och andra medier.
- Grundläggande språkliga begrepp som behövs för att på ett metodiskt och strukturerat sätt tala om och analysera språk och språklig variation samt diskutera språkriktighetsfrågor.
- Dialekter och språklig variation i talat och skrivet språk som hänger samman med till exempel ålder, kön och social bakgrund. Skillnader mellan formellt och informellt språkbruk samt attityder till olika former av språklig variation.

Svenska 2

Kursen svenska 2 omfattar punkterna 1–9 under rubriken Ämnets syfte.

Centralt innehåll

Undervisningen i kursen ska behandla följande centrala innehåll:

- Muntlig framställning av utredande och argumenterande slag i och inför grupp. Användning av presentationstekniska hjälpmedel som stöd i muntlig framställning.
- Uppbyggnad, språk och stil i sakprosa. Referat och kritisk granskning av sakprosatext.
- Skriftlig framställning av utredande och argumenterande texter av olika slag. Normer och stildrag som hör till dessa texttyper.
- Svenska och internationella författarskap och skönlitterära verk, vilket även inkluderar teater samt film och andra medier, från olika tider och epoker. Dansk och norsk skönlitteratur, delvis på originalspråk. Relationen mellan skönlitteratur och

samhällsutveckling, dvs. hur skönlitteraturen har formats av förhållanden och idéströmningar i samhället och hur den har påverkat samhällsutvecklingen.

- Skönlitterära verkningssmedel. Centrala litteraturvetenskapliga begrepp och deras användning.
- Svenska språkets uppbyggnad, dvs. hur ord, fraser och satser är uppbyggda samt hur de samspelar i grammatiken.
- Språkförhållanden i Sverige och övriga Norden, till exempel språklagstiftning, minoritetsspråk och dialekter.

Svenska 3

Kursen svenska 3 omfattar punkterna 1–9 under rubriken Ämnets syfte.

Centralt innehåll

Undervisningen i kursen ska behandla följande centrala innehåll:

- Muntlig framställning med fördjupad tillämpning av den retoriska arbetsprocessen som stöd i planering och utförande samt som redskap för analys. Användning av presentationstekniska hjälpmedel som stöd i muntlig framställning.
- Viktiga generella drag som rör disposition, språk och stil i texter av vetenskaplig karaktär.
- Läsning av och arbete med texter, vilket inkluderar strukturering, sovring, sammanställning, sammanfattning och källkritisk granskning.
- Skriftlig framställning som anknyter till den vetenskapliga texttypen och som behandlar någon aspekt av svenskämnet.
- Skönlitterära texter inom genrerna prosa, lyrik och dramatik. Litteraturvetenskapligt inriktad analys av stilmedel och berättartekniska grepp. Litteraturvetenskapliga begrepp och verktyg.
- Det svenska språkets ursprung, historiska utveckling och släktskapsförhållanden. Språkförändring.